

ROZMAWIAJMY O UCHODźCACH

Materiał pomocniczy do filmu JOSEF FARES: ZOZO (Dania/Szwecja/Wielka Brytania, 2005)

Autorka: Anna Włodek

Głównego bohatera filmu Josefa Faresa, dziesięcioletniego Zozo, poznajemy w granicznym okresie jego życia. Wiek Zozo każe nazwać go dzieckiem, ale nieco awanturnicze, a nawet romantyczne epizody, jakie przeżywa bliższe są raczej nastolatkom. W finale opowieści zaś, mimo bardzo młodego wieku, Zozo powoli, ale świadomie określa odpowiadający mu "model męskości", opozycyjny zresztą do tego, co próbuje wymusić na nim najbliższe otoczenie. Innego rodzaju granicami, jakich doświadcza Zozo są granice geograficzne i kulturowe: pomiędzy Bliskim Wschodem a Europą. W pełne ciepła i przesycone atmosferą przygody dzieciństwo młodego Libańczyka wkracza bowiem wojna, w dosłownym sensie dewastując życie jego rodziny, a jego samego zmuszając do opuszczenia na zawsze Bejrutu i ucieczki do mieszkających w Szwecji dziadków.

Potencjał filmu jako tekstu kultury wykorzystywanego podczas lekcji jest spory. Może on posłużyć jako materiał do pracy/dyskusji zarówno podczas lekcji wychowawczych, jak i lekcji wiedzy o kulturze i języka polskiego w pierwszej klasie szkoły ponadgimnazjalnej oraz lekcji języka polskiego w gimnazjum. Korzyścią płynącą z rozmowy o filmie, bez względu na realizowany temat lekcji przedmiotowej, zawsze będzie podjęcie przez uczniów i uczennice perspektywy oglądu i odczuwania świata właściwej dziecku uciekającemu przed wojną, co z pewnością wzbogaci ich namysł nad sytuacją imigrantów przybywających do Europy. Poniżej zarysy pomysłów na lekcje, które w istocie były zagadnieniami poruszonymi przez mnie podczas dwugodzinnej dyskusji wokół filmu z uczniami i uczennicami. Było to możliwe, ponieważ uczę języka polskiego i wiedzy o kulturze w swojej klasie wychowawczej, niemniej jednak wszystkie poruszane tematy z powodzeniem da się rozdzielić pomiędzy lekcje różnych przedmiotów np. w taki sposób:

I. WIEDZA O KULTURZE

Temat lekcji: Konwencje filmowe. Konwencja jako element języka dzieła sztuki

W filmie odnajdziemy bardzo wyraziste przejścia pomiędzy różnymi sposobami opowiadania. Bardziej wyrobionego widza te "szwy" mogą razić, ale - zważywszy temat lekcji – mogą być one

ROZMAWIAMY O UCHODŹCACH

zaletą. Lekcję zaczynamy od zadania pytania o to, co według uczniów i uczennic składa się na elementy języka filmu/środki filmowego wyrazu. Licealiści powinni umieć w odpowiedzi wymienić: ekspresję aktorską, ruch kamery, montaż, światło, dźwięk, kompozycję kadru. Wyjaśnienie, że dla poszczególnych konwencji typowe jest specyficzne wykorzystanie tych narzędzi, stanie się łatwiejsze, gdy przed seansem filmu nauczyciel/ka poprosi o próbę wyodrębnienia w filmie "części", które różnią się od siebie sposobem opowiadania, kojarzą się uczniom i uczennicom z konkretnymi filmowymi gatunkami. Moi bez trudu wskazali film wojenny/dokumentalny, film fantasy i love story. Niektórzy wymienili też kino obyczajowe/psychologiczne.

II. JĘZYK POLSKI:

1. Temat lekcji: Świat oczyma dziecka: "mały książę Zozo" (gimnazjum)

Oglądając film Faresa, trudno oprzeć się skojarzeniom z "Małym Księciem" Antoine de Saint-Exupery'ego. Należą do nich: wiek i status głównego bohatera, jego samotność, wrażliwość i poszukiwanie bratniej duszy, "trudna" – nierealizowalna miłość, niebezpieczna, ale konieczna podróż, mądry przyjaciel-zwierzątko, a wreszcie: groźny, niezrozumiały i zniechęcający świat dorosłych. Podobieństwa te są łatwo uchwytywalne dla uczniów i uczennic, stąd pomysł, by po lekturze i omówieniu "Małego Księcia" obejrzeć "Zozo", a później zaproponować klasie rozmowę o podobieństwach i różnicach między tymi dziełami.

2. Temat lekcji: Warsztat maturalny: świat oczyma dziecka, dziecięce/młodzieńcze doświadczenie świata jako temat tekstów kultury. (szkoła ponadgimnazjalna)

Temat daje się zrealizować dzięki opisanemu powyżej podobieństwu do tekstu Exupery'ego. W filmie Faresa odnajdziemy też wątek podobny do głównego wątku fabularnego "Romea i Julii" Williama Szekspira. Teksty te w pewien sposób doskonale się "uzupełniają", czy raczej "wchodzą ze sobą w dialog". "Mały książę" i dramat Szekspira pokazują pewne uniwersalne, "archetypowe" scenariusze, a film Faresa nadaje im "współczesne ciało". Takie zestawienie tekstów może być przez nauczyciela/nauczycielkę pokazane jako wzorcowa realizacja bardzo popularnego (często występującego) tematu ustnego egzaminu maturalnego z języka polskiego (*Świat oczyma dziecka* lub *dziecięce/młodzieńcze doświadczenie świata jako temat tekstów kultury*). Realizacja tematu pozwala na dokładne wyjaśnienie wymagań egzaminu maturalnego na konkretnym

ROZMAWIAMY O UCHODźCACH

przykładzie. W klasie pierwszej jest to dość trudne, gdyż uczniowie i uczennice zazwyczaj nie znają jeszcze, jako absolwenci różnych gimnazjów, tych samych, dających się połączyć co najmniej w trójki tekstów. Film Faresa w połączeniu z czytаныmi w gimnazjum tekstami Szekspira i Exupery'ego zapełnia tę lukę.

III. GODZINA WYCHOWAWCZA:

1. Temat lekcji: Doświadczyć migracji

Do celów lekcji należy uświadomienie uczniom i uczennicom, że uchodźcy z krajów ogarniętych wojną to zarówno "normalni ludzie", tacy jak oni (potrafiący się bawić, uczyć, kochać), ale też szczególnie obciążeni traumatycznymi przeżyciami, z którymi być może sami nie będą potrafili w pełni się uporać. Sekwencje pokazujące reakcję przebywającego już w Szwecji Zozo na sytuacje przemocowe pokazują to w bardzo zrozumiały dla młodych widzów sposób. Aby ułatwić dyskusję na temat doświadczenia migracji pokazanego w filmie, proponuję po seansie wypisać "w słupku" na tablicy emocje, jakich w poszczególnych momentach/etapach życia doświadcza Zozo (od momentu, gdy widzowie go poznają, do końca filmu), a następnie obok dopisać odpowiedzi uczniów i uczennic na pytanie o to, jaki wpływ mają/mogą mieć poszczególne sytuacje na jego dalsze życie.

Film przynosi także pretekst do zainicjowania w klasie dyskusji na temat przyczyn marginalizowania czy wręcz wykluczania niektórych osób z grupy. Wątkowi dotyczącemu prób odnalezienia się przez Zozo w nowej szkole można poświęcić osobną dyskusję, rozwijającą się wokół odpowiedzi na pytania: "Co może sprawić, że pocujemy się "inni" w grupie, którą współtworzymy?", "Jakie konsekwencje niesie/może nieść ze sobą to "poczucie inności?", Czy jest ono zawsze ciężarem, czy może też wnosić coś do naszego życia?" Udzielenie sobie odpowiedzi na te pytania wydaje się niezwykle ważne w życiu współczesnych piętnasto- i szesnastolatków, zatem rozmowa o filmie może w tym przypadku stać się punktem wyjścia do rozmowy na temat w jakimś stopniu dotyczący wszystkich uczniów i uczennic.